

Samverkan för ökad skolnärvaro – Att bygga hållbara modeller för tvärsektoriellt arbete

En följeforskningsstudie av samsyn, lärande och förändring i arbetet mot problematisk skolfrånvaro i Sandvikens kommun.

Oskar Andersson

FoU Välfärd

Arbetsrapport 2025:01

Innehållsförteckning

Inledning	2
Projektets syfte och omfattning.....	3
Kunskapsläget	6
Teoretiskt ramverk	8
Metod	10
Resultat	11
Diskussion	14
Relation till tidigare forskning och teori	16
Slutsatser	17
Avslutande reflektion	18
Referenser	19

Samverkan för ökad skolnärvaro – Att bygga hållbara modeller för tvärsektoriellt arbete

Skolfrånvaro är en komplex samhällsutmaning som kräver samordnade insatser från skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård. Denna rapport beskriver hur projektet "Samverkan för ökad skolnärvaro" har arbetat för att utveckla en modell för samverkan, med fokus på lärande, samsyn och elevens bästa. Rapporten bygger på följeforskning och redovisar både resultat och rekommendationer för framtida arbete.

Inledning

Skolfrånvaro är en av de mest komplexa och akuta utmaningarna inom utbildningsområdet, med långtgående konsekvenser för barns och ungas utveckling och framtidsutsikter (Regeringskansliet, 2017). Långvarig skolfrånvaro påverkar inte bara elevers akademiska prestationer utan ökar också risken för psykisk ohälsa, arbetslöshet och socialt utanförskap. Statens offentliga utredningar (Regeringskansliet, 2017) betonar att insatser ofta sätts in alltför sent och att många skolor saknar rutiner för att identifiera och hantera problematisk frånvaro i ett tidigt skede.

I Sandvikens kommun har problematisk skolfrånvaro och dess kopplingar till socioekonomiska faktorer blivit särskilt påtagliga. År 2019 saknade hela 26 % av eleverna i årskurs 9 gymnasiebehörighet – en siffra som överstiger det nationella genomsnittet och tydligt illustrerar de utmaningar som finns i kommunen. Skillnaderna i utbildningsnivå mellan olika bostadsområden förstärker denna ojämlikhet. I vissa områden har endast 20 % av de vuxna eftergymnasial utbildning, medan andelen i andra områden överstiger 60 % (Gilljam, 2020). Dessa lokala förhållanden speglar en bredare nationell problematik, där socioekonomiska skillnader har en avgörande påverkan på elevers möjligheter att lyckas i skolan.

Forskningsläget visar att skolfrånvaro är ett mångfacetterat problem som kräver en samordnad, systemisk ansats. Individuella faktorer, såsom psykisk ohälsa och familjesituation, samspelar med strukturella förhållanden som socioekonomisk status och skolmiljöns stödjande funktioner. För att kunna möta dessa utmaningar på ett effektivt sätt behövs modeller som bygger på tvärsektoriell samverkan (Regeringskansliet, 2017). Enligt Gren Landell (2023) har insatser som integrerar skola, socialtjänst och vårdnadshavare i ett samordnat arbete visat sig framgångsrika i att förebygga och minska skolfrånvaro.

Projektet "Samverkan för ökad skolnärvaro" initierades för att möta denna komplexitet genom att utveckla och implementera en hållbar modell för samverkan. Projektets fokus har varit att stärka samordningen mellan skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård, med målet att minska problematisk skolfrånvaro och samtidigt främja elevers akademiska och sociala utveckling. Projektet var ett strategiskt initiativ för att skapa långsiktiga lösningar som kan integreras i ordinarie verksamheter och anpassas till olika lokala och regionala kontexter. Genom att kombinera praktisk erfarenhet med en forskningsbaserad ansats syftade projektet till att hantera skolfrånvaro på ett sätt som inte bara adresserar dess symptom utan också de underliggande orsakerna. Med en stark förankring i den lokala kontexten i Sandviken – och med en tydlig ambition att bidra till nationell och internationell kunskapsutveckling – har projektet haft en strävan att skapa en modell som stärker samverkan och möjliggör hållbara förändringar.

Projektets syfte och omfattning

Det övergripande syftet med projektet var att stärka elevers möjlighet att uppnå gymnasiebehörighet genom att minska skolfrånvaro och samtidigt främja deras långsiktiga välmående och livskvalitet. Därutöver syftade projektet till att reducera de ojämlikheter som skolfrånvaron förstärker, särskilt kopplade till socioekonomiska faktorer. Genom att skapa en samordnad och sammanhängande modell för samverkan mellan skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård, var strävan i projektet att bygga en mer jämlik utbildnings- och hälsosituation i kommunen.

På längre sikt förväntas projektet bidra till:

- Förbättrad skolnärvaro och därmed ökade akademiska prestationer bland elever.
- Minskad risk för psykisk ohälsa, socialt utanförskap och arbetslöshet.
- Stärkta strukturer för samverkan som kan integreras i ordinarie verksamheter och utgöra en modell för andra kommuner.

Projektets omfattning

Projektet har pågått mellan åren 2022 och 2024 och har involverat flera centrala aktörer: Kunskapsförvaltningen, Individ- och familjeomsorgsförvaltningen och Region Gävleborgs Barn- och familjehälsa. Genom att förena kompetenser och resurser från dessa verksamheter har ett helhetsperspektiv kring skolfrånvaro möjliggjorts, där både elevens och familjens perspektiv står i centrum.

För att uppnå sina mål har projektet arbetat inom tre huvudsakliga områden:

1. Gemensam kunskapsutveckling

- **Utbildningsinsatser:** Genom gemensamma utbildningsdagar och workshops skapas en fördjupad förståelse för skolfrånvarons komplexitet, inklusive dess individuella, strukturella och organisatoriska dimensioner.

- **Erfarenhetsutbyte:** Plattformer för dialog mellan aktörer möjliggör kunskapsöverföring och stärker förutsättningarna för samverkan.

2. Utveckling av samverkansmodeller

- **Strukturerade arbetsprocesser:** Modeller för samverkan testas och implementeras för att säkerställa tydliga roller och en ansvarsfull fördelning av uppgifter.
- **Flexibilitet och anpassning:** Genom att använda en iterativ arbetsmetod utvecklas och förbättras modellen kontinuerligt utifrån praktiska erfarenheter, vilket ökar dess relevans och användbarhet i olika kontexter.

3. Barn och familj i centrum

- **Delaktighet:** Barn och vårdnadshavare involveras aktivt i utformning och uppföljning av insatser för att säkerställa att åtgärderna är relevanta, effektiva och långsiktigt hållbara.
- **Stöd och samordning:** Insatser fokuserar på att stärka familjens roll och skapa en trygg och stödjande miljö för eleven.

Projektets ansats

Det som särskiljer projektet "Samverkan för ökad skolnärvaro" är dess kombination av en kunskapsbaserad ansats och en stark lokal förankring. Följeforskningen är integrerad i projektets struktur och fungerar som ett verktyg för kontinuerlig utvärdering och förbättring. Genom att analysera hur olika faktorer påverkar implementeringen kan följeforskningen bidra med insikter som förbättrar både arbetsprocesser och resultat. Denna iterativa metodik säkerställer att projektet är dynamiskt och kan anpassas till olika lokala behov. Projektet positionerar sig också som en inspirations- och kunskapskälla för andra kommuner som står inför liknande utmaningar. Genom systematisk dokumentation och spridning av erfarenheter strävar projektet efter att bidra till en bredare förståelse av skolfrånvaros dynamik och utveckla hållbara lösningar som adresserar denna komplexa problematik.

Följeforskningens roll och fokusområden

Följeforskning är en central del av projektet "Samverkan för ökad skolnärvaro" och fungerar som en metod för att både utvärdera och förbättra projektets processer och resultat i realtid. Följeforskningens främsta styrka ligger i dess förmåga att skapa en brygga mellan teori och praktik, där vetenskapligt baserade insikter möter det praktiska arbetet med att minska skolfrånvaro. Genom att integreras i projektets struktur från start har följeforskningen bidragit till att identifiera och analysera faktorer som påverkar projektets framgång. Denna kontinuerliga lärandeprocess och anpassning ska bidra till att säkerställa projektets relevans, effektivitet och kontextuella anpassning.

Följeforskningens funktioner

Följeforskningen har fyllt flera funktioner i projektet:

- **Löpande återkoppling:** Genom att analysera projektets framsteg och utmaningar har följeforskningen levererat löpande återkoppling, vilket gjort det möjligt att justera insatser och strategier under arbetets gång.
- **Stöd för reflektion:** Följeforskningen har skapat plattformar för reflektion bland projektets aktörer, vilket har främjat en fördjupad förståelse av både processer och resultat.
- **Beslutsunderlag:** Insikter från följeforskningen har fungerat som en grund för strategiska beslut och har därmed stärkt projektets förmåga att hantera komplexa utmaningar.
- **Teoretisk och praktisk integration:** Följeforskningen har fungerat som en länk mellan teoretiska ramverk och praktiska tillämpningar, vilket har bidragit till att utveckla en vetenskapligt förankrad modell för samverkan.

Följeforskningens arbetsätt

Följeforskningen har genomförts parallellt med projektets aktiviteter och använt en kombination av kvalitativa och kvantitativa metoder för att skapa en nyanserad bild av projektets processer och resultat. Genom att samla data från flera perspektiv har forskningen bidragit till en helhetsförståelse av projektets utveckling.

- **Deltagande observation:** Följeforskarna har deltagit i möten, workshops och konsultationsteam för att observera hur samverkan fungerar i praktiken. Dessa observationer har dokumenterats i fältanteckningar och analyserats för att identifiera faktorer som påverkar kommunikationen, rollfördelningen och samordningen mellan aktörerna.
- **Gruppintervjuer:** Gruppintervjuer har genomförts med koordinators och andra nyckelaktörer. Dessa samtal har fokuserat på att samla gemensamma erfarenheter, insikter och reflektioner kring projektets framgångar och utmaningar.
- **Enkätundersökningar:** Kvantitativa enkäter har använts för att mäta förändringar i tillit, samsyn och engagemang över tid. Resultaten har gett en statistisk bild av hur relationer och samverkan mellan aktörerna har utvecklats.
- **Avstämningar och återkoppling:** Regelbundna avstämningar mellan följeforskarna och projektgruppen har fungerat som forum för reflektion kring preliminära resultat. Dessa möten har bidragit till att projektets insikter snabbt kunnat omsättas i praktiken.

Fokusområden

Följeforskningen har strukturerats kring fyra centrala fokusområden som har varit vägledande för utvärdering och analys av projektets processer:

- **Processkvalitet:** Följeforskningen har undersökt hur väl implementeringen av projektets insatser överensstämmer med dess programlogik. Fokus har legat på att identifiera faktorer som stödjer eller hindrar genomförandet, såsom organisatoriska strukturer, kommunikationsprocesser och samsyn mellan aktörer.
- **Samverkanskvalitet:** Ett centralt fokus har varit att utvärdera hur samarbetet mellan olika aktörer fungerar och hur samordningen kan förbättras. Regelbundna möten och utbildningsinsatser har analyserats för att belysa deras roll i att stärka relationer och minska konflikter mellan aktörer.
- **Kunskaps- och kompetenskvalitet:** Följeforskningen har analyserat hur lärande och kunskapsutbyte utvecklas inom projektet. Genom att studera utbildningsinsatser och workshops har forskningen belyst hur samsyn och förståelse för skolfrånvaros komplexitet har ökat.
- **Hinder och friskfaktorer:** Följeforskningen har kartlagt vilka faktorer som stödjer eller försvårar projektets framgång. Exempelvis har resursbrist, tekniska utmaningar och organisatoriska skillnader belysts som hinder, medan framgångsfaktorer som tydliga roller, strukturerade samverkansmodeller och en gemensam målbild har identifierats.

Följeforskningens bidrag

Följeforskningen har haft en central roll i att följa och analysera projektets utveckling genom att tillföra insikter och underlag som kan bidra till att skapa plattformar för lärande och samsyn. Genom att identifiera och synliggöra mönster och utmaningar har följeforskningen inte bara stöttat projektets vetenskapliga grund och erbjudit deltagarna möjligheter att utveckla sitt samarbete. Insikterna från följeforskningen har underlättat kontinuerlig utveckling och anpassning av projektets arbetsmetoder. Genom att ge återkoppling i realtid och skapa förutsättningar för reflektion har forskningen fungerat som en katalysator för att säkerställa att projektets arbete är både effektivt och långsiktigt hållbart.

Kunskapsläget

Forskningen om skolfrånvaro har utvecklats från att primärt fokusera på individuella faktorer, såsom psykisk ohälsa, motivationsbrist och beteendeproblem, till att inkludera bredare systemiska och strukturella perspektiv. Denna utveckling återspeglar en ökad förståelse för att skolfrånvaro inte är ett isolerat fenomen, utan snarare ett resultat av komplexa samspel mellan individens förutsättningar, familjesituationen och samhällsliga faktorer (Johnsen et al., 2022; Mossberg, 2022).

Socioekonomiska skillnader och skolfrånvaro

Socioekonomiska skillnader har visat sig ha en avgörande roll i att forma elevers skolgång. Tidigare forskning indikerar att elever som bor i resurssvaga områden löper en betydligt högre risk att utveckla problematisk skolfrånvaro. Denna frånvaro är ofta

kopplad till sämre skolresultat och en ökad risk för marginalisering på arbetsmarknaden och i samhället i stort (*Jämlikt Gävleborg, Rapport från Jämlikhetsutredningen, n.d.*)

Föräldrarnas ekonomiska och sociala situation påverkar också barnets möjlighet att upprätthålla en stabil skolnärvaro. Forskning visar att familjer med begränsade resurser kan ha svårt att hantera exempelvis psykisk ohälsa eller andra belastningar som kan bidra till hög frånvaro (Chockalingam et al., 2022). Dessa samband understryker vikten av insatser som inte enbart riktar sig mot individen utan också beaktar familjens och samhällets roll i att skapa en stödjande miljö för skolnärvaro.

Vikten av tidiga och samordnade insatser

En central insikt från tidigare forskning är att tidiga och samordnade insatser har potential att kraftigt reducera skolfrånvaro. Internationella studier, såsom ett norskt program där elever med hög frånvaro riskerade att förlora möjligheten att få betyg, har visat att strukturerade strategier kan minska frånvaro med upp till 39 %. I dessa strategier ingår tidig identifiering av problem, tydlig samverkan mellan aktörer och anpassade åtgärder för att möta elevernas individuella behov (Baker et al., 2022). I Sverige har erfarenheter från Göteborgs stad (Löfström, 2016) belyst betydelsen av att skolfrånvaro hanteras tidigt och genom ett nära samarbete mellan skola, socialtjänst och vårdnadshavare. Denna form av tvärsektoriellt arbete har visat sig vara särskilt effektivt i att skapa en gemensam förståelse för elevens behov och samordna insatser som är både förebyggande och långsiktiga.

Anpassade insatser för elever med särskilda behov

Elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) utgör en grupp som är särskilt utsatt för problematisk skolfrånvaro. Forskning visar att dessa elever ofta möter hinder i skolmiljön som förvärrar deras situation. Anpassningar av skolmiljön och riktade stödinsatser har dock visat sig vara effektiva för att öka närvaron och förbättra elevernas skolupplevelse. Exempel på sådana anpassningar kan vara mindre undervisningsgrupper, flexibla scheman och individanpassat stöd i klassrummet. Dessa resultat understryker att insatser för att hantera skolfrånvaro måste vara flexibla och kontextspecifika, särskilt för elever med särskilda behov. Samtidigt påpekas vikten av att skolpersonal får utbildning och stöd för att kunna möta denna elevgrupps unika utmaningar (Amundsen et al., 2022).

Organisatoriska och kulturella faktorer i samverkan

Effektiv samverkan mellan olika aktörer kräver inte bara tydliga strukturer och rutiner utan också en samsyn kring värderingar och mål. Forskning har visat att kulturella och organisatoriska skillnader mellan aktörer, såsom skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård, ofta är en av de största utmaningarna i tvärsektoriella samarbeten. En viktig roll i detta arbete spelas av så kallade "gränsgångare" – individer som fungerar som brobyggare mellan olika organisationer och bidrar till att skapa samsyn och gemensamma strategier. Dessa funktioner är särskilt betydelsefulla i komplexa

samverkansmiljöer, där skillnader i professionella kulturer och prioriteringar annars kan försvåra samarbetet (Ernits, 2020). Lofström (2020) framhåller att tydliga strukturer och rutiner är avgörande för att säkerställa en jämn ansvarsfördelning och en effektiv genomförandeprocess. Samtidigt betonas vikten av att utveckla förtroende mellan aktörerna, eftersom detta är en grundläggande förutsättning för långsiktigt hållbar samverkan.

Barnets och familjens delaktighet

En annan nyckelfaktor som lyfts fram i tidigare forskning är betydelsen av barnets och familjens delaktighet i insatser för att minska skolfrånvaro. Studier visar att meningsfull delaktighet stärker förtroendet mellan familjer och aktörer och ökar insatsernas relevans och hållbarhet (Mossberg, 2022). När barn och vårdnadshavare involveras aktivt i planering och uppföljning av åtgärder skapas en känsla av ägarskap som bidrar till att förbättra deras engagemang. Detta är särskilt viktigt för att säkerställa att insatserna är individanpassade och möter elevens unika behov, samtidigt som förtroendet för skolan och de involverade aktörerna stärks (Gren Landell et al., 2021).

Implementering och förändringsprocesser

Implementeringsforskning har bidragit med värdefulla insikter om hur förändringsprocesser kan anpassas för att fungera i komplexa organisationer. Enligt implementeringsmodeller delas aktörer ofta in i olika grupper – från tidiga följare till motståndare – beroende på deras benägenhet att omfamna förändring. Alla dessa grupper spelar viktiga roller i förändringsprocessen och deras engagemang kan påverka både hastigheten och framgången i implementeringen. Ledarskap och synliga resultat framhålls som centrala komponenter för att skapa motivation och främja hållbar förändring (Folkhälsomyndigheten 2023). Lofström (2020) betonar att framgångsrik implementering också kräver kontinuerlig uppföljning och en tydlig strategi för att hantera motstånd eller organisatoriska hinder.

Sammanfattning av forskningsläget

Tidigare forskning om skolfrånvaro har tydligt visat att detta är en komplex problematik som kräver tvärssektoriella, flexibla och kontextanpassade lösningar. Tidiga och samordnade insatser är avgörande, samtidigt som socioekonomiska skillnader och särskilda behov måste beaktas för att skapa långsiktigt hållbara förändringar. Forskningen lyfter även vikten av att skapa samsyn och förtroende mellan aktörer, samt att involvera barnet och familjen i processen. Dessa aspekter utgör grundläggande komponenter i att utveckla en effektiv och hållbar modell för att minska problematisk skolfrånvaro.

Teoretiskt ramverk

I denna följeforskning har två teoretiska ramverk använts som analytiska verktyg för att utvärdera och förstå projektets processer och resultat: Bronfenbrenners ekologiska

systemteori och ROS-modellen. Ramverken har använts för att belysa både de individuella och organisatoriska faktorer som påverkar skolfrånvaro, samt för att identifiera områden för förbättring och utveckling. Genom att kombinera dessa två perspektiv har analysen fokuserat på att förstå såväl de omgivande strukturella förutsättningarna som de konkreta mekanismer som möjliggör effektiv samverkan.

Ekologisk systemteori

Bronfenbrenners ekologiska systemteori (1979) beskriver hur individens utveckling formas av flera sammanhängande nivåer av omgivande miljöfaktorer. Teorin ger en helhetsförståelse för hur olika system samverkar och påverkar varandra, vilket är centralt för att analysera komplexa fenomen som skolfrånvaro. Följande nivåer inom teorin har varit särskilt relevanta för att förstå skolfrånvarons dynamik:

- **Mikrosystemet:** Detta utgör individens närmiljö, såsom familjen, skolan och kamratgruppen. Relationen mellan eleven, vårdnadshavare och skola har här analyserats som en grundläggande faktor för att skapa en trygg och inkluderande miljö som främjar skolnärvaro.
- **Mesosystemet:** Detta handlar om sambandet mellan olika mikrosystem, exempelvis hur samarbetet mellan hem och skola fungerar. Effektiv kommunikation och strukturerade dialoger har identifierats som nyckelfaktorer för att stärka samsyn och skapa en gemensam strategi kring elevens behov.
- **Exosystemet:** Denna nivå innefattar faktorer som påverkar individen indirekt, exempelvis skolans organisatoriska resurser eller den socioekonomiska kontexten i ett bostadsområde. Resursfördelning, organisatoriska förutsättningar och stödjande strukturer har visat sig vara avgörande för att framgångsrikt hantera skolfrånvaro.
- **Makrosystemet:** Detta utgörs av den övergripande samhällsliga kontexten, såsom kulturella normer, lagstiftning och nationell policy. Förutsättningarna för samverkan har här påverkats av politiska beslut och nationella riktlinjer, som skapar ramarna för hur aktörer inom skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård kan samverka.

Ekologisk systemteori har därmed bidragit till att skapa en djupare förståelse av hur olika nivåer samspelar i arbetet med att förebygga och minska skolfrånvaro, samt hur insatser kan riktas mot både individuella och strukturella nivåer.

ROS-modellen

ROS-modellen, utvecklad av Danermark och Kullberg (1999), har använts som ett organisatoriskt ramverk för att analysera och utvärdera samverkansprocesserna i projektet. Modellen fokuserar på tre centrala områden som påverkar effektiv samverkan: Regler, Organisation och Synsätt.

- **Regler:** Detta område omfattar de formella strukturer och rutiner som styr samarbetet mellan aktörer. Genom tydligt definierade roller och arbetsprocesser skapas en stabil grund för samverkan och ansvarsfördelning.

- **Organisation:** Här analyseras resurser, roller och ledarskap inom samverkan. Koordinatorns roll har framstått som särskilt central för att skapa sammanhållning och säkerställa att insatser sätts in vid rätt tidpunkt.
- **Synsätt:** Denna dimension handlar om de gemensamma värderingar och mål som binder samman aktörerna. Gemensamma utbildningar och workshops har bidragit till att skapa en delad värdegrund och förbättrad samsyn mellan olika professionella kulturer.

ROS-modellen har gjort det möjligt att identifiera faktorer som stärker samverkan, samt att lyfta fram organisatoriska hinder som kan försvåra ett effektivt samarbete. Genom att kombinera de tre dimensionerna har modellen även bidragit till att förstå hur samsyn, struktur och resurser samverkar för att skapa hållbara samverkansprocesser.

Kombination av ramverken

Genom att kombinera Bronfenbrenners ekologiska systemteori och ROS-modellen har det varit möjligt att analysera både de individuella och organisatoriska aspekterna av projektets arbete. Medan ekologisk systemteori belyser skolfrånvarons orsaker och konsekvenser i olika delar av samhället, erbjuder ROS-modellen ett praktiskt ramverk för att analysera och stärka samverkansstrukturer. Ett exempel är hur projektets arbete med att förbättra relationerna mellan hem och skola (mikrosystemet) kräver stöd av tydliga organisatoriska strukturer och kommunikationsprocesser (enligt ROS-modellens organisationsdimension). På samma sätt visar teorierna hur insatser på individnivå påverkas av bredare strukturella faktorer, som resursfördelning (exosystemet) och gemensamma värderingar (synsätt). Kombinationen av de två ramverken har således möjliggjort en holistisk analys av projektets utveckling och bidragit till insikter om hur långsiktigt hållbara lösningar för att minska skolfrånvaro kan utformas.

Metod

Följeforskningens upplägg har varit undersökande och använt flera metoder för att fånga den komplexitet som präglar arbetet med att förbättra skolnärvaro genom samverkan. För att få en djup och nyanserad bild av projektets processer, resultat och utmaningar har följeforskningen kombinerat både kvalitativa och kvantitativa metoder. Genom att använda flera olika datakällor har analysens trovärdighet och tillförlitlighet stärkts.

Datainsamlingsmetoder

För att säkerställa att projektets olika aspekter har belysts från flera perspektiv har följande metoder använts:

- **Deltagande observation:** Följeforskaren deltog i möten, workshops och konsultationsteam för att observera samverkansprocesser i praktiken. Syftet med observationerna var att identifiera mönster och faktorer som påverkar kommunikationen, rollfördelningen och samordningen mellan aktörerna.

- **Dokumentation:** Observationerna dokumenterades systematiskt i fältanteckningar och användes som underlag för att analysera relationer och processer inom projektet.
- **Gruppintervjuer:** Gruppintervjuer genomfördes med koordinators och andra nyckelpersoner inom projektet för att samla insikter om deras erfarenheter och reflektioner. Intervjuerna fokuserade på att kartlägga framgångsfaktorer, utmaningar och förbättringsområden i arbetet.
- **Kollegiala reflektioner:** Intervjuerna fungerade även som en plattform för kollegiala reflektioner, där deltagarna kunde utbyta perspektiv och idéer.
- **Enkätundersökningar:** Kvantitativa enkäter användes för att mäta utvecklingen av samsyn, tillit och engagemang mellan aktörerna över tid. Enkäterna gav en övergripande bild av förändringar som skett under projektets gång.
- **Avstämningar och återkoppling:** Regelbundna möten hölls mellan följeforskarna och projektgruppen för att presentera preliminära resultat och diskutera pågående insatser. Dessa avstämningar skapade ett kontinuerligt lärande och gav möjlighet att justera projektets insatser i realtid.

Analysmetoder

Datamaterialet har analyserats med en kombination av kvalitativa och kvantitativa analysmetoder för att skapa en helhetsbild av projektets utveckling.

- **Tematisk analys:** Kvalitativa data från fältanteckningar och gruppintervjuer analyserades med tematisk analys. Genom att identifiera centrala teman och mönster – exempelvis samsyn, resursfördelning och organisatoriska utmaningar – har det varit möjligt att belysa projektets framgångar och förbättringsområden.
- **Kvantitativ analys:** Enkät svar analyserades med hjälp av deskriptiv statistik för att kartlägga trender och förändringar över tid, såsom ökande samsyn och tillit mellan aktörerna.
- **Triangulering av data:** För att stärka validiteten i analysen triangulerades data från olika källor, såsom observationer, intervjuer och enkäter. Trianguleringen gjorde det möjligt att jämföra och integrera olika perspektiv samt att identifiera både överensstämmelser och avvikelser i materialet.

Resultat

Följeforskningen visar att projektet "Samverkan för ökad skolnärvaro" har bidragit till att utveckla en fungerande samverkansmodell som syftar till att minska skolfrånvaro. Modellen bygger på ett starkt samarbete mellan skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård, där barnets behov och familjens roll har satts i centrum. Trots framgångar med att förbättra samverkan har projektet också identifierat ett antal utmaningar som behöver hanteras för att modellen ska kunna implementeras och bli långsiktigt hållbar.

Projektets process och nyckelhändelser

Tidigt identifierade behov och utmaningar

Under projektets inledande fas identifierades flera grundläggande behov och utmaningar som påverkade skolfrånvaron och samverkansarbetet:

- **Skillnader i kultur och arbetssätt:** De deltagande aktörerna – skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård – hade olika syn på skolfrånvarons orsaker och hur problemet borde hanteras. Detta skapade initialt svårigheter i att enas om gemensamma mål och arbetsmetoder.
- **Otydliga roller och ansvarsfördelning:** Det framkom att många aktörer upplevde osäkerhet kring sin egen roll i samverkansprocessen, särskilt vid mer komplexa ärenden.
- **Brist på samsyn:** I vissa fall fanns motstridiga uppfattningar om vad som skulle prioriteras i arbetet med skolfrånvaro, vilket försvårade samordningen av insatser.

Workshops och dialogmöten användes som strategier för att adressera dessa utmaningar. Dessa forum möjliggjorde en ökad förståelse för de olika aktörernas roller och resurser samt lade grunden för en gemensam målbild.

Utveckling av samverkansmodellen

Under projektets mittfas arbetade man med att utveckla och testa en modell för samverkan som syftade till att skapa tydliga och effektiva processer för att hantera problematisk skolfrånvaro.

- **Strukturerade arbetsprocesser:** En central del av modellen var införandet av strukturerade arbetsprocesser och verktyg som definierar ansvarsfördelningen mellan de olika aktörerna.
- **Flexibilitet och anpassning:** Modellen utvecklades iterativt, vilket innebar att arbetsprocesser och insatser kontinuerligt justerades baserat på erfarenheter och återkoppling från de involverade aktörerna.
- **Konsultationsteam:** Konsultationsteam introducerades som ett sätt att samla aktörer för tidig identifiering och gemensam problemlösning av skolfrånvaroproblem innan de eskalerar. Dessa team har visat sig vara särskilt effektiva i att skapa samsyn och strukturera insatser.

Nyckelfaktorer och framgångsfaktorer

Barnets behov i centrum

En av de viktigaste framgångarna i projektet har varit att förflytta ansvaret för samordning från vårdnadshavare till professionella aktörer, samtidigt som barnets behov har stått i fokus. Detta tillvägagångssätt har lett till en mer rättvis och inkluderande process, där insatserna anpassats efter elevens situation och behov.

Tydliga verktyg och strukturer

Användningen av strukturerade arbetsprocesser, såsom samverkansplaner, har hjälpt aktörerna att navigera komplexa situationer. Genom att tydliggöra roller och ansvar har dessa verktyg minskat risken för att insatser faller mellan stolarna.

Samsyn genom dialog och utbildning

Gemensamma workshops och samverkansdagar har varit avgörande för att bygga förtroende och skapa en samsyn mellan de olika aktörerna. Genom utbildning och erfarenhetsutbyte har deltagarna fått en ökad förståelse för skolfrånvarons komplexitet och för varandras roller och resurser.

Utmaningar och förbättringsområden

Skillnader i kultur och prioriteringar

Trots framgångar med att förbättra samverkan kvarstår utmaningar kopplade till de olika aktörernas professionella kulturer och prioriteringar. Exempelvis har skolans och socialtjänstens perspektiv på problematisk skolfrånvaro ibland skiljt sig åt, vilket har påverkat samsynen och samarbetet i vissa ärenden.

Personalomsättning och kontinuitet

Hög personalomsättning bland de deltagande aktörerna har skapat utmaningar i att upprätthålla kontinuitet i arbetet. Detta har i vissa fall lett till att insatser och rutiner inte förankrats långsiktigt.

Behov av systematisk uppföljning

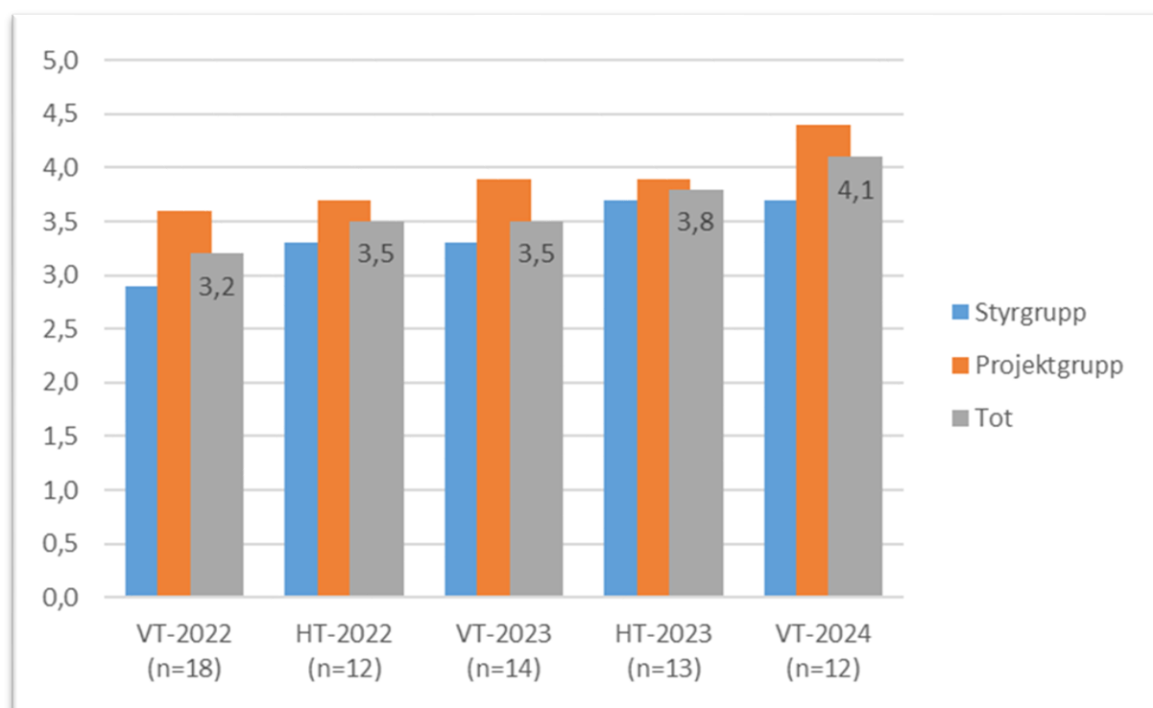
Även om arbetsprocesserna i projektet har bidragit till förbättrad samverkan, finns ett fortsatt behov av att utveckla tydliga rutiner för uppföljning. En systematisk uppföljningsmodell är avgörande för att säkerställa att insatser implementeras på ett enhetligt och hållbart sätt.

Kvantitativa resultat: Förbättrad samverkan

Projektets utveckling har också följts upp genom enkäter som mäter upplevelsen av samverkan bland deltagarna. Resultaten visar en tydlig förbättring av samverkan över tid:

- Vid projektstart våren 2022 skattade deltagarna den genomsnittliga samverkan till **3,2** på en femgradig skala.
- Hösten 2023 hade genomsnittet ökat till **3,8**, och våren 2024 uppnåddes ett slutvärde på **4,1** bland projektgruppen.

Figur 1 visar den kontinuerliga förbättringen av upplevd samverkan under projektets gång.

Figur 1. Utveckling av upplevd samverkan i projektet mellan våren 2022 och våren 2024, enligt enkätundersökningar bland styrgrupp och projektgrupp. Värden anges som genomsnitt på en femgradig skala.

Sammanfattande resultat

Följeforskningen visar att projektet har lagt en stabil grund för en långsiktigt hållbar samverkansmodell. De tydliga strukturer och processer som utvecklats har stärkt samarbetet mellan aktörer och skapat bättre förutsättningar för att minska problematisk skolfrånvaro. Samtidigt kvarstår utmaningar, särskilt kopplade till samsyn, kontinuitet och uppföljning. För att modellen ska kunna implementeras långsiktigt behövs ytterligare arbete med att skapa en gemensam målbild och förankra de nya arbetsmetoderna i ordinarie verksamhet.

Diskussion

Projektet "Samverkan för ökad skolnärvaro" har visat att det är möjligt att utveckla en fungerande samverkansmodell som adresserar komplexa utmaningar relaterade till skolfrånvaro. Samtidigt framgår att framgångsrik samverkan är beroende av faktorer som tid, samsyn, resurser och ledarskap. I denna diskussion analyseras projektets styrkor och begränsningar, dess potentiella långsiktiga påverkan samt hur insikterna kan relateras till tidigare forskning och teori.

Modellens potential och begränsningar

Styrkor: En tydlig modell för samverkan

Projektet har lyckats utveckla en modell för samverkan som erbjuder både strukturella och praktiska verktyg för att hantera problematisk skolfrånvaro. Strukturerade arbetsprocesser, såsom konsultationsteam och samverkansplaner, har bidragit till att skapa tydlighet i roller och ansvar, vilket enligt tidigare forskning är avgörande för att undvika att insatser faller mellan stolarna (Löfström, 2020).

Fokus på barnets behov och förflyttningen av samordningsansvaret från vårdnadshavare till professionella aktörer framstår som en central framgångsfaktor. Detta arbetssätt stärker inte bara rättvisan i processen utan främjar också långsiktigt hållbara lösningar, i linje med forskning som betonar vikten av delaktighet och stöd för familjer (Mossberg, 2022).

Begränsningar: Samsyn och kontinuitet

Trots framgångarna kvarstår utmaningar, särskilt relaterade till samsyn och kontinuitet. Skillnader i de professionella kulturerna mellan aktörer som skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård har vid flera tillfällen skapat hinder för samarbetet. Dessa utmaningar överensstämmer med tidigare forskning, som visar att olika synsätt och prioriteringar ofta är en av de största svårigheterna i tvärsektoriella samarbeten (Ernits, 2020).

Personalomsättning har också varit en begränsande faktor. Projektets framgång är starkt beroende av engagerade koordinatörer och nyckelpersoner, vilket gör att hög personalomsättning riskerar att försvaga kontinuiteten och förankringen av modellen. Denna utmaning belyser behovet av långsiktiga strategier för att hantera förändringar i personalstyrkan och för att säkra modellens implementering.

Praktiska implikationer för framtiden

Vikten av samsyn och gemensamma mål

En central lärdom från projektet är att samsyn inte uppstår spontant utan kräver tid, utbildning och kontinuerlig dialog. Gemensamma workshops och dialogmöten har varit viktiga verktyg för att skapa samsyn, men för att upprätthålla samsyn över tid krävs ytterligare insatser. Att bygga långsiktiga relationer och förtroende mellan aktörerna är avgörande för att säkerställa att samsynen består. I detta sammanhang spelar ledarskapet en nyckelroll. Tidigare forskning har visat att tydligt ledarskap och konkreta, synliga resultat är centrala för att motivera aktörer och främja hållbara förändringar (Löfström, 2020). Ett fortsatt fokus på att stärka ledarskapet inom projektets struktur kan därför vara avgörande för att modellen ska förbli stabil och effektiv på lång sikt.

Behov av systematisk uppföljning och resurser

En av de viktigaste slutsatserna från projektet är att det krävs en systematisk uppföljningsmodell för att säkerställa att insatser implementeras och följs upp på ett enhetligt sätt. En sådan modell skulle göra det möjligt att identifiera framgångar, följa förändringar över tid och justera insatser vid behov.

Resursfördelning är också en avgörande faktor för modellens långsiktiga hållbarhet. Tidspress och brist på resurser har varit återkommande utmaningar i projektet. För att modellen ska kunna breddimplementeras krävs ett tydligt engagemang från ledning och politiska beslutsfattare, samt en långsiktig finansieringsstrategi som säkerställer att aktörerna har de resurser som krävs för att fullfölja sina roller.

Relation till tidigare forskning och teori

Ekologisk systemteori

Bronfenbrenners ekologiska systemteori har visat sig vara ett användbart ramverk för att analysera hur skolfrånvaro påverkas av samspel mellan olika nivåer i samhället. Projektet har visat att framgångsrika insatser för att minska skolfrånvaro inte kan fokusera enbart på individnivå, utan måste omfatta insatser på flera nivåer – från mikrosystemet (relationen mellan elev och skola) till exosystemet (resurser och organisatoriska förutsättningar) och makrosystemet (nationella riktlinjer och policyer).

Den helhetssyn som ekologisk systemteori erbjuder har också synliggjort vikten av att förstå hur strukturella faktorer, såsom socioekonomiska skillnader och skolans organisatoriska resurser, påverkar skolfrånvaron. Detta överensstämmer med tidigare forskning som visar att en bredare samhällelig kontext är avgörande för att förstå och hantera skolfrånvaro (Chockalingam et al., 2022; Johnsen et al., 2022).

ROS-modellen

ROS-modellen har varit ett värdefullt verktyg för att analysera och utvärdera samverkansprocesserna inom projektet. Genom att fokusera på dimensionerna regler, organisation och synsätt har modellen identifierat styrkor och svagheter i projektets struktur och arbetsmetoder.

Exempelvis har projektets fokus på att skapa tydliga arbetsprocesser och ansvarsfördelning (regler) bidragit till att minska osäkerhet och förbättra samordningen mellan aktörerna. Samtidigt visar analysen att samsyn (synsätt) fortfarande är en utmaning, vilket kräver fortsatt arbete med att förena de olika professionella kulturerna. Detta är i linje med tidigare forskning som betonar vikten av gemensamma mål och värderingar i framgångsrik samverkan (Danermark & Kullberg, 1999).

Modellen som generaliserbar lösning

Den samverkansmodell som utvecklats inom projektet har potential att skalas upp och användas i andra kommuner och regioner som står inför liknande utmaningar.

Nyckelkomponenter som konsultationsteam, strukturerade arbetsprocesser och tydligt definierade roller kan anpassas till olika lokala kontexter, förutsatt att det finns ett tydligt stöd från ledning och tillräckliga resurser. Samtidigt visar projektet att framgångsrik implementering av en sådan modell kräver långsiktigt engagemang och kontinuerlig uppföljning. Ett brett införande av modellen förutsätter att de lärdomar som dragits under projektets gång dokumenteras och kommuniceras, så att andra aktörer kan dra nytta av dessa erfarenheter.

Slutsatser

Diskussionen och slutsatserna från projektet "Samverkan för ökad skolnärvaro" understryker att projektet har lagt grunden för en hållbar och långsiktigt effektiv samverkansmodell. Modellen bygger på tydliga arbetsstrukturer, ett starkt fokus på barnets behov och ett förskjutet ansvar från vårdnadshavare till professionella aktörer. Dessa faktorer har bidragit till förbättrad samverkan mellan skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Trots dessa framgångar kvarstår viktiga utmaningar. För att säkerställa modellens långsiktiga framgång krävs fortsatt arbete med att stärka samsyn mellan aktörerna, säkerställa kontinuitet i insatserna och utveckla en systematisk uppföljningsstruktur. Ledarskap och tillräckliga resurser kommer också att vara avgörande för att breddimplementera modellen och göra den till en hållbar del av det ordinarie arbetet.

- **Tid och relationer är avgörande**
Samverkan kräver tid för att bygga relationer och skapa förtroende mellan aktörerna. Workshops och dialogmöten har visat sig vara framgångsrika forum för att utveckla samsyn och gemensamma mål.
- **Tydliga strukturer och verktyg skapar stabilitet**
Genom att införa strukturerade arbetsprocesser och tydligt definierade roller har projektet underlättat samverkan och minskat risken för att insatser faller mellan stolarna. Verktyg som konsultationsteam och samverkansplaner har särskilt bidragit till detta.
- **Barnets behov i centrum främjar hållbara lösningar**
Genom att sätta barnets behov i fokus och förflytta ansvaret för samordning från vårdnadshavarna till de professionella har projektet skapat en mer rättvis och inkluderande process. Detta arbetssätt stärker inte bara elevens situation utan förbättrar också förutsättningarna för långsiktiga förändringar.
- **Flexibilitet och anpassning krävs för att hantera lokala förutsättningar**
Projektet har visat att samverkansmodellen måste vara anpassningsbar till olika lokala kontexter. Den iterativa utvecklingsprocessen har möjliggjort kontinuerliga justeringar och förbättringar av arbetsmetoderna.

Avslutande reflektion

Projektet har visat att skolfrånvaro är en komplex utmaning som kräver samordnade insatser på flera nivåer. Genom att kombinera praktisk erfarenhet med en forskningsbaserad ansats har projektet utvecklat en modell som inte bara adresserar skolfrånvarons symptom utan också dess bakomliggande orsaker. Genom att fortsätta bygga på projektets framgångar och hantera de identifierade utmaningarna har modellen potential att bli ett värdefullt verktyg för att skapa långsiktiga och hållbara lösningar för att förbättra skolnärvaron och främja en mer jämlik utbildning.

Referenser

- Amundsen, M.-L., Kielland, A., & Møller, G. (2022). School refusal and school-related differences among students with and without diagnosis. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 8. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v8.3514>
- Baker, M., Drange, N., & Gjefsen, H. M. (2022). *An Evaluation of a National Program to Reduce Student Absenteeism in High School* (w30194; p. w30194). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w30194>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard university press.
- Chockalingam, M., Skinner, K., Melvin, G., & Yap, M. B. H. (2022). Modifiable Parent Factors Associated with Child and Adolescent School Refusal: A Systematic Review. *Child Psychiatry & Human Development*. <https://doi.org/10.1007/s10578-022-01358-z>
- Danermark, B., & Kullberg, C. (1999). *Samverkan: Vårdförstatens nya arbetsform*. Studentlitteratur.
- Ernits, H. (n.d.). *Ledarskap i mellanrummen – fallstudie av gränsgångare och gränspraktiker i en komplex samverkansmiljö*.
- Från nyhet till vardagsnytta – om implementeringens mödosamma konst, Metodrapport 2023*. (2023, August 31). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/f/fran-nyhet-till-vardagsnytta-om-implementeringens-modosamma-konst-metodrapport-2023/>
- Gilljam, C. (2020). *Skillnader i livsvillkor och levnadsvanor i Sandvikens kommun*.
- Gren Landell, M. (2023). *När barn och unga är borta från skolan: Socialt arbete med skolfrånvaro och studieavbrott* (Upplaga 1). Studentlitteratur.
- Gren Landell, M., Jacobsson, A., & Hermansson, K. (2021). *Samverkan och samordnat stöd vid närvaroproblem i förskola och skola: Sammanfattning av forskning och en praktisk vägledning*. Ifous:
- Jämlikt Gävleborg, Rapport från Jämlikhetsutredningen*. (n.d.).
- Johnsen, D. B., Lomholt, J. J., Heyne, D., Jeppesen, P., Jensen, M. B., Silverman, W. K., & Thastum, M. (2022). Sociodemographic and clinical characteristics of youths and parents seeking psychological treatment for school attendance problems. *PLOS ONE*, 17(1), e0261449. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0261449>
- Löfström, M. (n.d.). *SAMVERKAN OCH GRÄNSER*.
- Löfström, M. (2016). *Chefers strategier för att implementera samverkan* [Elektronisk resurs].
- Mossberg, L. (n.d.). *OM BARNAS DELAKTIGHET I OCH AKTÖRERS ERFARENHETER AV PROBLEMATISK SKOLFRÅNVARO*.
- Regeringskansliet, R. och. (2017, January 9). *Saknad! Uppmärksamma elevernas frånvaro och agera* [Text]. Regeringskansliet; Regeringen och Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/01/sou-201694/>

